

Bijlage 1: Ontwikkelingen en tendensen in de landbouw

1. Ontwikkelingen en tendensen algemeen

De te verwachten toekomstige ontwikkelingen in de land- en tuinbouw hangen af van veel factoren. Het wegvallen van prijsgaranties, de toenemende oriëntatie op de wereldmarkt en de verdergaande ontwikkeling van de technologie, eisen van agrariërs een grote mate van flexibiliteit en voortdurende aanpassing van de (externe) productieomstandigheden. Daarnaast stelt de consument steeds hogere eisen aan de kwaliteit van de voeding en de manier waarop het geproduceerd is. Dat dient op een verantwoorde, duurzame manier te gebeuren.

Ook het Europese, rijks- en provinciaal beleid heeft grote invloed op de landbouw. Met name de wetgeving voor wat betreft Natura 2000 in relatie tot PAS, mestaanwending, het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en voedselveiligheid. Het mestbeleid en het milieubeleid nopen tot uiteenlopende maatregelen op bedrijfsniveau (stalaanpassingen, opslagsystemen, mest-onderwerk-verplichting) die de nodige investeringen vragen. Tevens kan dit beleid leiden tot extensivering van het grondgebruik. Een ander gevolg van zowel rijksbeleid als provinciaal beleid betreft de toenemende gronddruk.

In de gemeente Dronten uiteten ontwikkelingen en tendensen in de landbouw zich met name in *schaalvergroting, verbreding van de bedrijfsvoering en intensivering*. Deze trends zullen naar verwachting in de toekomst verder doorzetten. De landbouw speelt daarnaast in op de geschetste ontwikkelingen door *extensivering, samenwerking, plattelandsvernieuwing én kennisvermeerdering - en overdracht*.

Schaalvergroting

Een grote productieomvang kan economisch voordelen opleveren. Deze voordelen ontstaan door de mogelijkheid om het machinepark efficiënter te gebruiken, door grootverbruikkortingen bij de inkoop van producten of diensten, en de betere mogelijkheden voor contracten met grote afnemers. In Nederland kan productie op grote schaal nog vooral voordelen bieden in gebieden met een bijzonder efficiënte verkaveling, zoals in de provincie Flevoland. Daarbij zullen bedrijven uit zijn op de uitbreiding van hun areaal of zullen bedrijven uit kleinschaliger gebieden naar Flevoland willen verhuizen. Ook de uitbreiding van het stedelijk gebied van onder meer Almere (en de daarmee samenhangende ruimtebehoefte voor waterberging) alsmede de realisatie van de robuuste ecologische verbindingzones, kan tot verhuizingen van agrarische bedrijven naar Dronten leiden.

Verbreding en productdifferentiatie

Speerpunt in de ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw is verbreding van de bedrijfsvoering en productdifferentiatie. Agrariërs zijn intensief op zoek naar nieuwe teelten, waar een structurele inkomensverbetering mee kan worden bereikt. Het betreft men name agrarische takken die in economisch opzicht minder goed functioneren, zoals de fruitteelt. Soms zal een bedrijf zich als geheel op nieuwe producten richten, waardoor een differentiatie binnen de sector plaatsvindt, soms zal op het individuele bedrijf als strategie een differentiatie van de producten worden nagestreefd.

Naast verschillende teeltwijzen, bestaat de productdifferentiatie tevens uit het bedienen van verschillende markten, zoals de ecologische markt, contractteelt met groothandelsbedrijven en bijvoorbeeld typische streekeigen producten. Daarnaast ontstaat een differentiatie door ook op het bedrijf producten te ver- of bewerken en door diensten in de sector natuur of recreatie aan te bieden. Ook kan als neventak niet-agrarische bedrijvigheid worden ontwikkeld.

Intensivering van het grondgebruik

Ook liggen voor de landbouw kansen in intensivering van het grondgebruik. Dit kan bijvoorbeeld inhouden het overschakelen op meer intensieve tuinbouwgewassen door akkerbouwers. Deze ontwikkeling vindt al op vrij grote schaal plaats. Hierdoor wordt contractteelt met relatief grote afnemers mogelijk, zoals ketens van grootwinkelbedrijven.

Intensivering van het grondgebruik, in de vorm van bijvoorbeeld tuinbouw en bollenteelt, zal leiden tot een grotere behoefte aan agrarische bedrijfsgebouwen. Het betreft ruimte voor het stallen van werktuigen en het bewaren of verwerken van producten. Ook zal een grotere behoefte aan glas ontstaan om de teelt van bollen en groenten te ondersteunen, aangezien de groei in kassen tot een toegevoegde waarde leidt.

Verwacht mag worden dat intensivering zich het eerste voor zal doen op de relatief kleinere bedrijven langs de randmeerzone. Daarnaast wordt door middel van grondbewerking een steeds groter gedeelte van de gemeente geschikt gemaakt voor het telen van intensievere gewassen.

Extensivering van het grondgebruik

Vormen van extensivering zijn onder meer braaklegging (in relatie tot braakpremies), teeltvrije zones en agrarisch natuurbeheer. Braaklegging vindt vooral plaats in akkerbouwgebieden, omdat de economische opbrengst per hectare ten opzichte van de mogelijke subsidie laag is. Ook akkerrandbeheer en slootkantbeheer vinden vooral plaats in akkerbouwgebieden. Tegen vergoeding worden dan in een smalle zone langs sloten of akkerranden enkele maatregelen achterwege gelaten. Het gaat daarbij vooral om het achterwege laten van gewasbeschermingsmiddelen en bemesting.

Beheersovereenkomsten zijn vooral in graslandgebieden mogelijk. Daarbij worden tegen vergoeding enkele agrarische ingrepen achterwege gelaten of uitgesteld. Vaak betreft het overeenkomsten over maaibeheer en bemesting. De beheersovereenkomsten vallen onder het gebiedsplan voor agrarisch natuurbeheer en zijn van kracht in gebieden met potenties voor belangrijke natuurwaarden.

Plattelandsvernieuwing

Naast traditionele agrarische productietakken, kan ook plattelandsvernieuwing in het herstructureringsproces van de landbouw een rol spelen. Bij plattelandsvernieuwing gaat het om de verbreding van het economisch draagvlak van de agrarische bedrijven in het landelijk gebied. Zowel de realisatie en het beheer van natuurgebieden (ecologische hoofdstructuur) alsmede recreatieve ontwikkelingen bieden kansen om inkomsten uit niet-agrarische activiteiten te genereren. Te denken valt daarbij aan vormen van natuur- en landschapsbeheer, maar ook aan activiteiten in de sfeer van recreatie en toerisme (verhuur van fietsen, paarden, huifkarren, verkoop van agrarische producten aan huis, kamperen-bij-de-boer, et cetera). Ook is er de mogelijkheid om de toegevoegde waarde van het agrarische product te verhogen. Dit kan door het ontwikkelen van streekeigen producten (bijvoorbeeld Flevosap) of het omschakelen naar een andere productiewijze (biologische landbouw). Dergelijke activiteiten geven de agrariër aanvullende inkomsten, maar leveren niet altijd genoeg op om als volwaardige (neven)tak te kunnen functioneren.

De mogelijkheid om inkomen te genereren uit verbreding van de landbouw is minder groot dan in andere provincies, omdat Flevoland is ingericht op in landbouwkundig opzicht optimale productieomstandigheden. Op steeds meer bedrijven wordt aandacht besteed aan de verbetering en instandhouding van natuur- en landschapswaarden binnen het agrarisch bedrijf, zoals nestbescherming, akkerrandenbeheer en erfbeplanting.

Kennisvermeerdering- en overdracht

De concentratie van instellingen voor agrarisch onderzoek en onderwijs binnen de gemeente, kan de toekomstige ontwikkeling van de landbouw in Dronten positief beïnvloeden. Er kan een directe kennisoverdracht tussen de agrariërs en deze instellingen plaatsvinden door bijscholing van agrariërs, het testen van proefvelden en proefopstellingen of het inzetten van stagiaires. Op deze wijze kan zowel de ecologische als de reguliere landbouw in de gemeente haar bijzonder moderne karakter handhaven en versterken.

Afname van het landbouwareaal

Het landelijk gebied in Dronten heeft primair een agrarische functie. De inrichting van het gebied is hierop afgestemd. In de afgelopen jaren is een steeds grotere druk ontstaan op het gebruik van het landelijk gebied door andere functies. Het betreft enerzijds functies die te combineren zijn met het agrarische gebruik, zoals recreatief medegebruik en bepaalde vormen van natuurbeheer. Anderzijds zijn er functies die ten koste gaan van het landbouwareaal, zoals de aanleg van infrastructuur en de realisatie van nieuwe woongebieden.

2. Ontwikkeling en tendensen per sector

Akkerbouw en melkveehouderij

Zowel de akkerbouw als de melkveehouderij ondervinden de gevolgen van het Europese beleid. Zowel de akkerbouw als de melkveehouderij staan economisch zwaar onder druk door minder Europese marktbescherming en meer wereldmarktprijzen. De Europese ontwikkelingen zijn van groot belang voor de landbouw in Dronten, maar zijn echter moeilijk voorspelbaar. Uitbreiding van de Europese Unie zal naar verwachting leiden tot grotere concurrentie en daardoor tot lagere prijzen.

Belangrijk aspect voor de akkerbouw is de concurrentie van landen waar lage grondprijzen gelden. Er wordt daarom binnen deze sector gezocht naar teelten, met een hogere economische opbrengst per hectare en een grotere variatie in teelten om de economische risico's beter te spreiden. Daarnaast wordt vaak een alternatief of aanvullend inkomen gezocht in de intensieve veehouderij of de vollegrondstuinbouw. Ook de melkveehouderij staat onder druk, maar minder zwaar dan de akkerbouw. Alternatieven worden door sommige bedrijven gezocht in de ecologische landbouw en in niet-agrarische activiteiten.

Intensieve veehouderij

De intensieve veehouderij in Flevoland is van beperkte betekenis. Op nationaal niveau is de omvang van de intensieve veehouderij in de afgelopen jaren beduidend afgenomen. Schaalvergroting, specialisatie, kostprijnsbeheersing en toenemende automatisering zijn voor de intensieve veehouderij de belangrijkste bedrijfsstrategieën. Dat geldt ook voor Flevolandse bedrijven. Ook in Dronten komen intensieve veehouderijbedrijven voor. De provincie Flevoland wil boeren op agrarische bedrijven meer ruimte bieden om hun inkomen te verbreden met een neventak intensieve veehouderij. Mede op basis van de resultaten van de plan-MER zal hiertoe een partiële herziening van het Omgevingsplan worden opgesteld. Ook de resultaten van de PAS (Programmatische aanpak Stikstof) in het kader van het Natura 2000 beleid zijn hierbij van belang.

Dierwelzijn en diergezondheid

Dierwelzijn en diergezondheid zijn in toenemende mate onderwerp van maatschappelijke discussie. Geconcludeerd kan worden dat het welzijn van landbouwhuisdieren onderdeel geworden is van duurzaam ondernemen. Ook het beleid is er in toenemende mate op gericht om – naast het minimaal voldoen aan wettelijke eisen – het houden van dieren houden op een maatschappelijk geaccepteerde manier te laten plaatsvinden. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor de ketens (zowel zuivel en vlees, als gezelschapsdieren) en de consumenten en burgers. Deze ontwikkeling kent ook een ruimtelijke component. Uit de wens van de sector om meer ruimte voor de dieren te kunnen bieden vloeit veelal de vraag naar 'groter' en 'meer' voort, omdat anders uit kostenoverwegingen geen rendabele bedrijfsvoering meer mogelijk is.

Glastuinbouw

Glastuinbouw is zeer sporadisch in de gemeente aanwezig. In het concentratiebeleid van de provincie ten aanzien van glastuinbouw is in Dronten geen concentratiegebied voorzien. Er is een gebrek aan belangstelling gebleken voor deze neventak, mede omdat glastuinbouw zeer kapitaal intensief is en clustering - vanwege ruimtelijke en infrastructurele overwegingen - niet mogelijk is. Volwaardige bedrijven op specifieke glastuinbouwlocaties komen in Dronten dan ook niet voor. Wel is sprake van ondersteunend glas, bijvoorbeeld ten behoeve van de hoofdtek akkerbouw.

Fruitteelt

In Dronten is sprake van een sterke afname van het aantal bedrijven en het areaal fruitteelt. De komende jaren zet zich dit naar verwachting verder door. De fruitteeltbedrijven worden veelal opgekocht door akkerbouwers. Ook bij stedelingen zijn de fruitteeltbedrijven gewild, met name de woningen en gebouwen. Deze ontwikkeling vindt verspreid over de gemeente plaats, waardoor overal gaten vallen in de voor Dronten kenmerkende fruitteeltconcentratiegebieden.

In de fruitteeltsector komen (neven)activiteiten voor in de vorm van koelruimten en sorteerruimten. Ook de verwerking van het fruit vindt plaats bij het bedrijf zelf, zoals bijvoorbeeld gebeurt met Flevosap. Door de kleinere bouwpercelen hebben de fruitteeltbedrijven relatief weinig mogelijkheden om alternatieve inkomstenbronnen aan te boren. In de toekomst zal meer sortering, bewaren, verwerking, opslag en koeling plaatsvinden bij de bedrijven zelf. Dit zal gevolgen hebben voor het daarvoor benodigde ruimtebeslag (bijvoorbeeld grotere en hogere gebouwen). Ook heeft de fruitteelt in toenemende mate behoefte aan tunnelkassen en aan maatregelen in verband met de klimaatbestendigheid, zoals hagelnetten.

Intensieve teelten

Naar verwachting zullen de intensievere teelten in de gemeente (bloembollenteelt, vollegrondsgroenteteelt, onderstamteelt, fruitbomenteelt) de komende jaren verder toenemen: indien schaalvergroting door het gebrek aan grond niet mogelijk is, is intensiveren het alternatief. Bloembollenteelt en onderstamteelt worden daarbij veelal als wisselteelt gebruikt. Het tempo waarin deze teelten zich ontwikkelen, is onder meer afhankelijk van het tempo waarin de benodigde mechanisatie zich ontwikkelt: deze wordt steeds aangepast aan de productieomstandigheden, onder meer aan het type grond (meer zwaardere gronden). Daarnaast maken agrariërs hun gronden geschikt voor dergelijke teelten middels diepploegen. Hierdoor zullen dergelijke teelten meer verspreid door de gemeente voor gaan komen. (Gedeeltelijke) omschakeling naar bollenteelt neemt in Dronten niet meer toe. Deze trend is het eerst zichtbaar geweest op de lichtere gronden. De bollenteelt is nu dan ook voornamelijk aanwezig in het noordwesten van de polder.

Biologische landbouw

Biologische bedrijven zijn verspreid over de gemeente aanwezig. De komende jaren zal deze sector zich mogelijk verder uitbreiden. De productieomstandigheden voor biologische landbouw zijn in Flevoland gunstig. Ook de rijksoverheid stimuleert de groei van de biologische landbouw, onder meer door subsidies, onderzoek en communicatie.

Boomteelt en houtteelt

Boomteelt en houtteelt komen momenteel incidenteel voor in de gemeente Dronten. De teelten vormen wellicht een goed alternatief voor agrariërs in het fruitteeltgebied. Ook voor overige agrariërs kan boomteelt een goed alternatief zijn. In Dronten is een aantal vermeerderingsbedrijven voor onderstammen en fruitbomen aanwezig. De boomkwekerijen hebben in toenemende mate behoefte aan tunnelkassen.

Vrijkomende agrarische bebouwing

Ontwikkelingen als schaalvergroting en extensivering leiden tot het vrijkomen van agrarische bedrijven en agrarische woningen. Hoewel het gemiddeld aantal vrijkomende gebouwen in Dronten tot nu toe lager ligt dan het landelijk gemiddelde, zal deze tendens zich ook voor de gemeente Dronten op de langere termijn voortzetten. Alhoewel een percentage moeilijk is aan te geven, betekent dit dat er - gezien over een langere periode - toch sprake zal zijn van een groot aantal vrijkomende gebouwen.

In vrijkomende bebouwing in het buitengebied kunnen zich gewenst of ongewenst bepaalde bedrijfsactiviteiten ontwikkelen. Hierdoor kan een toename plaatsvinden van mobiliteit, milieuhinder en bijvoorbeeld hinder aan omringende agrarische bedrijven. Er zijn echter ook positieve aspecten aan hergebruik verbonden. Een nieuw bedrijfje of het bewoond blijven van de woning kan ten goede komen aan de leefbaarheid in een gebied.

Multifunctioneel gebruik gebouwen

Om de leefbaarheid van het landelijk gebied in Noordelijk Flevoland te ontwikkelen worden vanuit de provincie projecten gestimuleerd die de sociale en economische vitaliteit bevorderen, zoals het stimuleren van multifunctionele gebouwen.

Duurzame energieopwekking

De ambitie van gemeenten en de provincie is hoog als het gaat om het verduurzamen van de energievoorziening. Zo wil Flevoland in 2013 60% van het totale energieverbruik duurzaam opwekken (exclusief verkeer en vervoer). Daarvoor wordt, naast duurzame woningbouw en biogascentrales, vooral ingezet op windenergie. Windmolens leveren verreweg het grootste aandeel in de productie van duurzame energie. Flevoland loopt voorop in de productie van windenergie en zet in op nieuwe windparken.

De provincie wil bereiken dat duurzame energie 'gewoon' wordt. Daarom wordt op verschillende terreinen beleid ontwikkeld en wordt samenwerking gestimuleerd tussen diverse partijen. Bijvoorbeeld tussen energiebedrijven, het overig bedrijfsleven, gemeenten, woningcorporaties en burgers die andere vormen van duurzame energieopwekking en energiebesparing nastreven.

De provincie heeft een sterke focus op de agrarische sector en biedt ruimte voor agrarisch ondernemen. De rentabiliteit van deze sector staat echter ook in Flevoland onder druk. Anderzijds is de sector zeer innovatief en maken kennisinstellingen en opleiding prominent deel uit van het agrocluster in Flevoland. De provincie wil dan ook de ontwikkeling van bio-energie & groene grondstoffen in Flevoland te stimuleren.

Bio-energie kan een belangrijke inkomstenbron vormen voor de agrarische sector en een belangrijke bijdrage leveren aan de verduurzaming van de Flevolandse energievoorziening. De bijdrage van biomassa aan de duurzame energieproductie in Flevoland is nu ongeveer

5%. De rest is vooral windenergie. De ambitie is om de hoeveelheid bio-energie sterk te verdubbelen. Dit kan op 3 manieren worden gerealiseerd:

- innovatie: productie, distributie en afzet biogas, hoogwaardige verwerking van rest- en afvalstromen en bioraffinage.
- clustervorming: aantrekken en samenbrengen van industrie, toeleveranciers en afnemers van reststromen, de agrarische sector en kennisinstellingen, tot een robuuste bedrijfstak. Het afval van de één is grondstof voor de ander.
- communicatie: kenbaar maken dat Flevoland de ambitie, de ondernemers, de ruimte en de faciliteiten heeft om bio-energie & groene grondstoffen een belangrijke duurzame en economische activiteit te maken.

Plattelandsvernieuwing en recreatief medegebruik.

Een ontwikkeling die zich op het platteland in het algemeen voltrekt is de verwevenheid van maatschappelijke functies met het buitengebied. Aangenomen mag worden dat ook in Dronten de landbouwsector hier op in moet en wil spelen. Een en ander vloeit voort uit de algemene tendens naar een meer duurzame bedrijfsvoering, waarbij landbouwbedrijven ook meer sociaal en maatschappelijk functioneren. Daarbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld het fenomeen 'zorgboerderij', of aan het samengaan van het landbouwbedrijf met verschillende mogelijkheden van recreatief medegebruik. De verwevenheid met maatschappelijk functies manifesteert zich met name op biologische landbouwbedrijven.

Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)

De Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is Natura 2000 beleid met als doel de stikstofdepositie in Natura 2000 gebieden te verlagen. Hierdoor wordt het mogelijk om minder star met kleine uitbreidingen van boerenbedrijven om te gaan. Op het grondgebied van Flevoland liggen geen Natura 2000-gebieden die gevoelig zijn voor stikstof. In het Zwarte Meer op grondgebied van Overijssel zijn wel stikstofgevoelige glanshaver- en vossenstaarthooilanden aanwezig. De stikstof die in Flevoland de lucht in gaat (afkomstig van bijvoorbeeld verkeer, landbouw en industrie) komt in de stikstofgevoelige gebieden van met name Overijssel, Gelderland en Friesland terecht. De dichtstbijzijnde Natura 2000-gebieden die gevoelig zijn voor stikstof betreffen: de Wieden, de Weerribben, de Veluwe en het Naardermeer.

In de PAS worden maatregelen vastgelegd om ervoor te zorgen dat de natuur in Natura 2000-gebieden zich kan herstellen. Ook wordt een zekere daling van de stikstofdepositie als uitgangspunt genomen. Samen met de herstelmaatregelen moet die daling de voorwaarde scheppen voor enerzijds het behoud van de biodiversiteit in de Natura 2000-gebieden, en anderzijds het gecontroleerd ontwikkelen van nieuwe activiteiten die stikstofuitstoot meebrengen.

De doelstelling van de PAS is om economische ontwikkelingen en het behalen van Natura 2000-doelstellingen met elkaar samen te laten. De PAS is nog niet vastgesteld. Het is nog onzeker of de doelen van het PAS daadwerkelijk gehaald kunnen worden.